

Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum

Skjøtsel og tilsyn ved bergkunsten i Alta Verdensarven og øvrige lokaliteter 2025

RAPPORT

Karin Tansem
Seksjon for bergkunst og verdensarv
November 2025

**ALTA
MUSEUM**

Verdensarvsenter
for bergkunst

Skjøtsel og tilsyn ved bergkunsten i Alta 2025 – verdensarven, buffersoner og øvrige lokaliteter: Rapport

Karin Tansem, VAM

Sammendrag

Verdensarven Bergkunsten i Alta består pr i dag av 102 bergkunstfelt fordelt på 11 lokaliteter, hvorav 101 er helleristningsfelt og 1 felt er hellemalerier. Verdensarven omfatter dermed 2759 m² med bergflater som skal ivaretas og overvåkes (unntatt hellemalerifeltene). VAM har i 2025 også utført skjøtsel og tilsyn ved 9 bergkunstlokaliteter (22 felt) innenfor buffersoner som ligger utenfor verdensarvområdene, men som betraktes som oppsluttende verdier.

Bergkunsten i Alta har blitt skjøttet og tilsyn har blitt gjennomført etter plan, utført av Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museums (VAM) fast ansatte arkeologer. Thomas Lindstad Norby, hospitant/mastergradsstudent fra NTNU og Siri Torp Jansen, sommeransatt og hospitant/mastergradsstudent, NTNU, har også deltatt.

Formidlingen arkeologene gjør under skjøtsel og tilsyn har stor verdi, både for å informere om bergkunsten og hva vi gjør, og gjennom dialog få større innsikt i hvordan publikum opplever både bergkunsten og tiltakene vi gjør eller planlegger.

VAM har redusert antall tilsyn på noen lokaliteter som har en viss beskyttelse gjennom beliggenheten sin (f.eks. privat eiendom). Samtidig ser vi at hyppige tilsyn er viktig for å oppdage kritiske hendelser, og ha kontroll på, og ta unna vegetasjon som kan utvikle seg hurtig under visse forhold.

Feltene ble luket og ryddet i mai og begynnelsen av juni. At feltene blir grundig luket tidlig i sesongen er en stor fordel for å bremse veksten utover sesongen. Vegetasjonsveksten på feltene, og spesielt i Kåfjord og på enkelte av feltene i Jiepmaluokta, var like kraftig i 2025, som i 2024. Det ble foretatt vedlikeholdsluking ved tilsyn, men det var også nødvendig å ta noen grundige runder senere i sesongen. Utviklingen på feltene er vanskelig å forutsi år for år.

Sommeren 2025 er den tredje sommeren med begrenset bruk av etanolbehandling. Som i foregående to år, ble bare områder der det stadig utvikler seg lav og alger (ofte vannsig og/eller tett omkringliggende vegetasjon), etanolbehandlet.

Det har blitt registrert to tilfeller av hærværk, ett av dem med uopprettelige konsekvenser, på bergkunsten i 2025, i verdensarvområder. Det har også vært noen uønskede hendelser og aktiviteter som ikke kan karakteriseres som hærværk. Dette gjelder spesielt på Amtmannsnes, Doárras og Apanes. Disse lokalitetene ligger relativt nært bebyggelse, og i populære turområder.

Innhold

Skjøtsel og tilsyn utført i 2025	1
Tilsyn	2
Hærverk og andre uønskede hendelser	3
Amtmannsnes 2B, id-215876-2	3
MBA 1, id-28484-1	4
Luking, vegetasjonspleie, rydding og fjerning av organisk materiale	5
Særlige skjøtselstiltak	5
Etanolbehandling	7

Vedlegg:

- Vedlegg 1. Tabell skjøtsel, tilsyn og merknader 2025
- Vedlegg 2. Etanolbehandlede felt 2025
- Vedlegg 3. Rapport om hærverk på Amtmannsnes 2B
- Vedlegg 4. Rapport om hærverk på MBA 1

Internt VAM:

- Vedlegg 5. Fortløpende logg med notater fra skjøtsel 2025
- Vedlegg 6. Fortløpende logg med notater fra tilsyn 2025
- Vedlegg 7. Logg, etanolbehandling 2025

Skjøtsel og tilsyn utført i 2025

Både skjøtsel og tilsyn har i 2025 gått etter plan, uten større avvik. Vegetasjonsutviklingen på feltene er likevel uforutsigbar, og varierer etter værforholdene. Arbeidet har blitt utført av fast ansatte arkeologer ved VAM: Heidi Johansen, Evelyn Johnsen, Rune Normann, Eirik Haug Røe og Karin Tansem, samt hospitant Thomas Lindstad Norby, NTNU, og sommeransatt Siri Torp Jansen. Fortløpende logg over utført skjøtsel og tilsyn ble ført.

Verdt å nevne er all formidlingen arkeologene får anledning til å gjøre i forbindelse med skjøtsel og tilsyn. Dialogen med både lokalbefolkning og turister i Jiepmaluokta og lokalbefolkning i andre områder er gjerne god. Vi får anledning til å forklare hva vi gjør, og samtidig formidlet både kulturhistorie og bergkunst på en direkte måte. Dialogen og tilbakemeldingene øker vår innsikt omkring hvordan publikum og brukere av områdene opplever bergkunsten, tilretteleggingen, bevaringstiltak og formidling.

Område- og skogskjøtsel har egen rapport ved Rune Normann.

Figur 1. Luking på det store Kåffjordfeltet krever stor innsats! Foto: K. Tansem, VAM

Tilsyn

Det ble ført tilsyn ved alle felt og lokaliteter¹ i 2025. Alle feltene i Hjemmeluft, Doárras, Amtmannsnes og Tollevik ble besøkt ukentlig mellom uke 21 og uke 41, med noen unntak, til sammen 172 ganger. Kåfjord, Storsteinen, Transfarelv 1 fikk tilsyn annenhver uke, til sammen 34 besøk. Samtidig med tilsyn ble det utført vedlikeholdsluking, rydding og kosting. Tilsynene er relativt tidkrevende. Lokalitetene i Hjemmeluft befares til fots, og en hel runde tar mellom to og tre timer, avhengig av hvor mye skjøtsel som må gjøres. Ved tilsyn på de andre feltene og lokalitetene, må det benyttes bil i tillegg til apostlenes hester, og det tar i overkant av et dagsverk å befare alle, mer hvis det skal skjøttes.

Ved 'fjern'-lokalitetene Transfarelv 2-8, Svartskog og Kråknes ble det ført tilsyn en gang, mens Isnestofte ble besøkt 2 ganger. Skjøtselen på disse lokalitetene ble gjort samtidig med tilsynene. Hellemlerilokalitetene på Årøya ble befart av TMU. Tilsyn ved Transfarelv 2-8 gjøres i løpet av en dag, Svartskog likeså, mens Kråknes og Isnestofte kan gjøres unna på en dag. Befaring til Årøya må gjøres med båt, og tar en dag.

Se vedlegg 1.

Figur 2. Ingen uønskede besøk fra to- eller fribente ble registrert av viltkameraet i Kåfjord i 2025. Det har vært driftsproblemer i perioder, så noe informasjon kan ha gått tapt.

¹ Bortsett fra Decca som ligger under torv, og Apana Gård 9 som ligger under terrasse.

Hærverk og andre uønskede hendelser

Ved tilsyn har det blitt registrert spor etter uønsket aktivitet i bergkunstområdene, f.eks.:

- I nærheten av Doárras 1 (id-289874-0) og 3 (id-294182-0) ligger det ofte søppel igjen etter turgåere (det er fint sted å sitte i ro og se utover havet) og en barnehage som har en «eventyrskog», med diverse installasjoner som kan anses som skjemmende.
- Sykling og tråkk over Amtmannsnes 1A (id-215875-1) observeres ofte, og tråkk på feltene på Apanes (id- 48028) observeres enda. Turistgrupper med guide, har også blitt påtruffet.
- Det er funnet rester etter bålbrenning ved Apanes (id- 48028) og MBA (id-28484).
- Steinblokkene med verdensarvsymbol som er en del av tilretteleggingen på Apanes har igjen blitt flyttet på. I tillegg var det i utkanten av verdensarvområdet overfor Apanes sagt ned noen furutrær, plassert hageavfall, trær og greiner, en haug med steiner, samt hengt opp en huske.

Selv om trafikken og aktivitetene ved noen av feltene og lokalitetene vekker bekymring, er det generelle inntrykket at Altas befolkning stort sett tar hensyn til bergkunsten.

Figur 3. Sykkelspor over Amtmannsnes 1 finner vi ofte. Bålbrenning er en populær aktivitet, dessverre også i verdensarvområdene. Her fra MBA. Foto: K. Tansem og E. Johnsen, VAM.

Men det har også vært to alvorlige tilfeller av hærverk ved helleristingene i Alta i 2025.

Amtmannsnes 2B, id-215876-2

Under tilsyn den 8.9.2025, ble det registrert at en løs helle på Amtmannsnes 2B har blitt snudd i tiden siden forrige tilsyn, som ble gjort den 2.9.2025. Hella er ca. 80x40 cm stor. Den hadde blitt løftet opp, og lagt over stedet der den opprinnelig lå. Skrapemerker på bergflaten ved siden, under og på selve hella har blitt dokumentert. Feltet ligger i et populært turområde, og det ble gjort en vurdering om at hella ikke burde ligge i en slik sårbar posisjon der den kunne knekke eller skade berget rundt hvis den flyttet på ytterligere. Hella ble lagt tilbake slik den lå før. Se egen rapport, vedlegg 3. Hendelsen ble rapportert til Finnmark fylkeskommune 12.09.2025.

Figur 4. Hella slik den lå da den ble oppdaget, og etter at den var lagt på plass igjen. Bortsett fra små skrapemerker langs kantene, var det ingen synlige skader. Foto: K. Tansem, VAM.

MBA 1, id-28484-1

Hærverket ved MBA 1 ble oppdaget ved tilsyn 2.10.2025. Steiner har blitt kastet og knust mot bergflaten. Man kan anta at de (trolig barn) som har gjort dette ikke var klar over at det er helleristninger på bergflata. Det var antakelig flaks at ikke den ene båtfiguren som ligger på flata ble skadet, men bergflata for øvrig har fått mange uopprettelige hakk og skader. Se egen rapport, vedlegg 4. Hendelsen ble rapportert til Finnmark fylkeskommune samme dag.

Figur 5: Hærverket på MBA. Feltet ble ryddet, og skadene dokumentert. Foto: K. Tansem, VAM.

Luking, vegetasjonspleie, rydding og fjerning av organisk materiale

Skjøtselen i 2025 har omfattet rydding, luking og vedlikehold av vegetasjon både på feltene og i omgivelsene og fjerning av rusk og rask etter behov, både ved verdensarvområdene og andre bergkunstlokaliteter i Alta.

Alle feltene i Jiepmaluokta, samt Kåfjord og Amtmannsnes, ble grundig ryddet og luket i mai og juni slik at vi fikk tatt unna mye vegetasjon tidlig i vekstsesongen. Vedlikeholdsluking og fjerning av rusk og barnåler ble utført fortløpende ved de ukentlige tilsynene, og dette fungerer godt for storparten av feltene. Noen felt, som f.eks. Kåfjord, Ole Pedersen 1C, Ole Pedersen 11A og C, samt Apana Gård 1 og 5, krevde flere omfattende lukerunder.

I det umiddelbare terrenget rundt spesielt Kåfjordfeltet og mange av feltene og gangveiene i Jiepmaluokta, gjøres det hvert år en betydelig innsats for å holde geitrams, gress, lyng, småtrær og busker nede. Plantene vokste seg uvanlig store i et raskt tempo i år, spesielt i juli og august pga. varmt og vått vær.

Det kan ellers nevnes at det har vært observert unormalt mange rotvelt i Jiepmaluokta i 2025, spesielt små og store furutrær. VAM har latt de fleste ligge, bortsett fra når det har vært for nært feltene.

Figur 6. Kraftig plantevekst i deler av verdensarvområdene, og mange rotvelt i 2025. Foto: H. Johansen og K. Tansem, VAM.

Se vedlegg 1

NB! For oversikt over skogs- og vegetasjonspleie i verdensarvområdene også utenom lokalitetene, se egen rapport, Rune Normann, BOV.

Særlige skjøtselstiltak

Flaten på Storsteinen der helleristningene er laget, ligger opptil flere meter over bakken. Vegetasjonen rundt Storsteinen har fått vokse relativt fritt i mange år, siden den ikke er i berøring med feltet, men både trær og tett kratt kan ha uheldige effekter. I 2025 bestemte VAM at gresstuer og bringebærkratt skulle fjernes. Under bringebærkrattet på nedsiden av steinen, befant det seg en ikke ubetydelig haug med det som må være rester av gammelt hageavfall og regelrett søppel. VAM anbefaler at denne massen graves bort. Under avfallshaugen er det tykke lag med påført masse fra 70-tallet, så det er ingen fare for at kulturlag skal gå tapt. De fleste trærne nært Storsteinen ble tatt ned og flere store rognetrær i hagen for øvrig ble trimmet kraftig for å slippe inn mere lys og luft til både beboerne i huset og Storsteinen.

Figur 7. Til venstre, Storsteinen i 2020. I 2025 hadde kratt og gresstuer vokst seg store, og ble fjernet. Samtidig ble de nærmeste trærne tatt ned. Det mørke partiet til høyre for steinen på bildet til høyre, er avfallshaugen. Foto: R. Normann, E. Johnsen og K. Tansem, VAM.

På Transfarelv 4 (id-101462-1) var det et tre med flere stammer som hadde begynt å bikke urovekkende nært den steile bergveggen der figurene befinner seg. Dette, og flere andre trær, ble tatt ned, på trygt vis.

Figur 8. Før, under og etter nedtaking av trær ved Transfarelv 4. Foto: R. Normann og E. H. Røe, VAM

I et prøveprosjekt, i samarbeid med Alta kommune og bonde, har fem sauer med no-fence-halsbånd holdt vegetasjonen nede på imponerende vis på et begrenset område i Jiepmaluokta. Dette tiltaket ønsker VAM å videreføre i 2026, kanskje med flere sauer på et større område.

Figur 9. Ivara og de andre sauene har gjort en formidabel innsats rundt Olufsen-tunet i 2025. Foto: H. Johansen, VAM

Etanolbehandling

VAMs nye praksis med kraftig redusert bruk av etanol for å fjerne lav, eller som preventivt virkemiddel for å hindre ny lavvekst, er nå på tredje året. På de fleste tidligere behandlede feltene observeres det ny lavvekst i begrenset omfang. VAM etanolbehandler nå bare partier der det er utstrakt og synlig alge- og lavvekst, der det registreres nyvekst i større grad, eller for å klargjøre bergflater for dokumentasjon. Etanolbehandling på helleristningsfeltene har derfor blitt holdt på et minimum, også i 2025. På noen partier med vannsig på Kåfjordfeltet, vanligvis med mye algevekst, var det uvanlig lite i år, antakeligvis pga. en tørr periode i sommer. Etanolen ble blandet i forholdet 70% sprit og 30% vann, bortsett fra hvis bergflatene var fuktige fra vannsig eller nedbør. Noen få nye partier på enkelte felt har blitt spritet fordi det har utviklet seg lav og alger, ellers er omfanget omtrent som i 2024 (se vedlegg 2). De etanolbehandlede partiene er registrert i kartdata ved VAM.

Figur 10: Øverst: Laven har begynt å gro igjen langs kanten i skyggefulle områder på Ole Pedersen 9, mens det på et av partiene på Kåfjord 1 der det vanligvis er et tykt lag med alger, var det mer beskjedent i 2025. Nederst: På Amtmannsnes 3B er det fortsatt mye lav, etter at aktiv skjøtsel ble satt på vent noen år. Helleristingene må dokumenteres, før nye vurderinger gjøres. Til høyre alger/lav ved siden av jernutfelling fra sprekk på Bergbukten 2. Foto: K. Tansem, VAM